H. M.1935

Fig. 1. Vester-Vanned. Ydre, set fra Sydøst.

VESTER-VANNED KIRKE

HILLERSLEV HERRED

Kirken var tidligere viet *S. Nicolaus,* Biskop af Myra (sml. Klokken S. 281 og Møllen ndf.). Skønt Ejerne af Sognets Hovedgaard, Nebel, ialfald fra Reformationstiden havde deres Begravelse i Kirken og igennem Tiderne ofte betænkte Kirken med Gaver, synes de dog ikke at have faaet Patronatsret; 1546 var Kjeld Krabbe til Nebel i Strid med Kirkeværgerne, idet han vilde berøve Kirken S. Nicolai Mølle[1]. Endnu o. 1630 og 1666 hørte Kirken under Kronen[2], men 11. November 1720 blev den med Reservation af Jus vocandi tilskødet Ole Paulsen og samtlige interesserede Sognemænd[3], og den var herefter i Privateje, indtil den overgik til Selveje 1. Juli 1911.

I Sognet ligger foruden Hovedkirken den 1871—72 opførte Filialkirke i Klitmøller (sml. S. 42 og 46).

Kirken ligger midt i den spredte Bebyggelse, sydøstligt i Sognet, hvis vestre Del er fyldt af Klitter, og o. 300 m Øst for Vanned Sø, paa jævnt Terræn, ikke langt fra den egentlige Søbrink. Kirkegaarden omgives af et svært Kampestensdige, i hvilket der mod Vest er to Laager, den søndre flankeret af o. 2,10 m høje Stolper, hver kløvet ud af en enkelt Sten. Paa den søndre Stolpe er indhugget et T (sikkert henvisende til Peder Taabel, Ejer af Nebel fra 1792) i

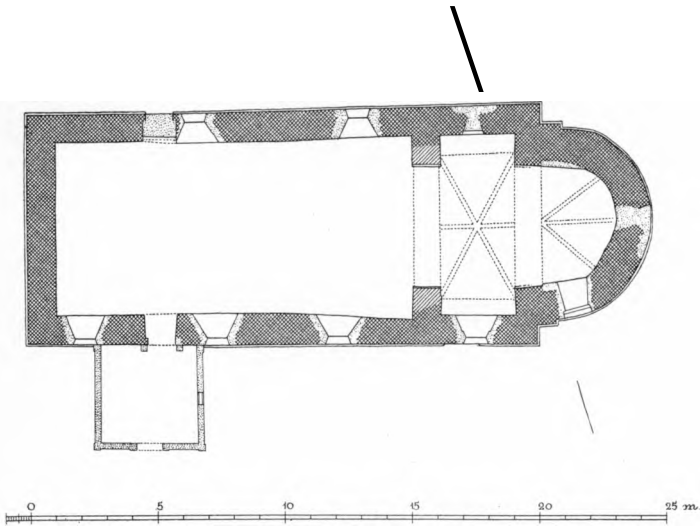

Fig. 2. V.-Vanned. Plan. 1:300. Maalt af C. G. Schultz 1936.

Omramning, paa den nordre 1794 mellem vandrette Streger. Den anden Laage, udfor Kirkens Vestgavl, har blot en stor, rejst Kampesten paa hver Side af Aabningen; Østlaagen ind til Præstegaardshaven er moderne. 1719 blev Kirkens †Port gjort af ny[4].

Bygningen bestaar af Apsis og Langhus fra romansk Tid samt Vaabenhus fra 1833. Orienteringen afviger stærkt mod Syd.

Den romanske *Granitkvaderkirke* har en usædvanlig Grundplan, idet den store Apsis slutter sig direkte til et Langhus, uden at Koret er markeret i det ydre. Denne Planordning, der genfindes i Bjergby Kirke (Mors Nørre Herred) samt i Bur Kirke (Ringkøbing Amt)[5], synes at være oprindelig. Det ser i hvert Fald ikke ud til, at Bygningen oprindelig har været en Korskirke som Ræer (S. 217), idet der ved Prøvegravninger 1939 ikke fandtes Spor af Korsarmsmure. Murhøjden er o. 5,60 m over Sokkelen. Apsiden, hvorpaa der mod Nord og Syd, op ad Langhusets Østgavl, findes 73—82 cm brede Lisener med et Fremspring paa 18—20 cm, har Skraakantsokkel. Skibets Sokkel er derimod profileret, med Rundstav under Skraakant (S. 216, Fig. 18); den mangler paa en 138 cm lang Strækning, 228 cm fra Sydøsthj ørnet. Kvadrene er næsten overalt omsat og de oprindelige Vinduer fjernet, saaledes at der udvendig nu kun spores svage Rester af Apsidens Østvindue (Nordkarmen og et Fragment af Overliggeren), indvendig et Vindue i Korafsnittets Nordvæg, staaende som Blænding. En Del Vindueskvadre ligger i Stenbroen omkring Murfoden, saaledes den krumhugne Monolitsaalbænk fra Apsisvinduet, hvis Bredde ses at have været 53 cm, samt Halvdelen af dets Overligger, endvidere en hel Overligger (Buebredde o. 60 cm) med falsede Overhjørner og to

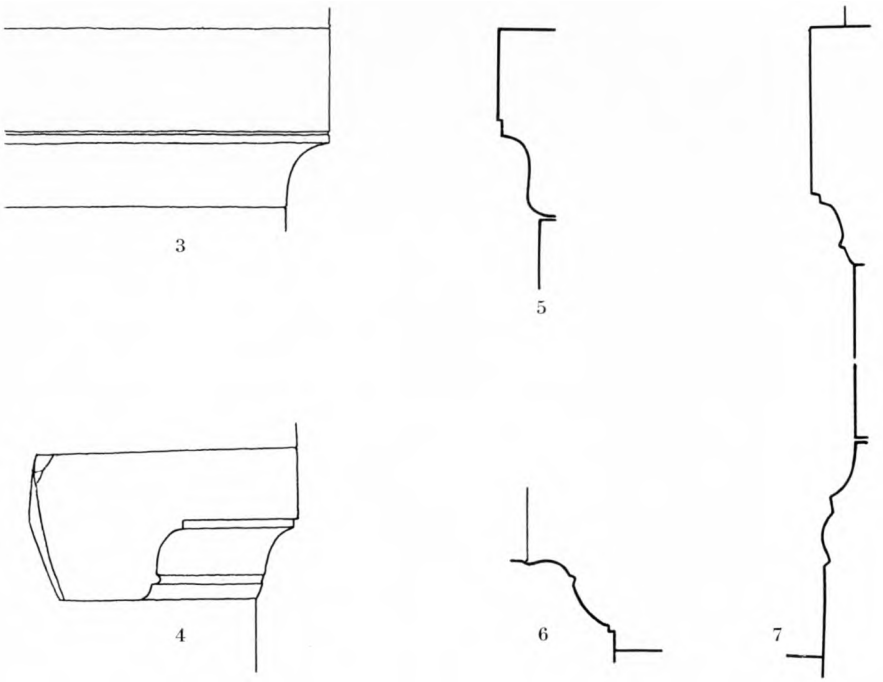

Fig. 3—7. V.-Vanned. Romanske Bygningsprofiler. 1:10. Maalt af C. G. Schultz 1936. 3—4. Øvre og nedre Korbuekragbaand, nordre Vange, set fra Vest. 5. Øvre Korbuekragbaand, søndre Vange. 6. Korbuens Sokkel. 7. Apsisbue, Kragbaand og Sokkel (S. 271).

Brudstykker af Overliggere, det ene med Rundstav langs Buekanten, svarende til en ligeledes rundstavprydet Smigkvader. Af Dørene er Syddøren endnu i Brug, bevaret indvendig, hvor den er vandret afdækket, men noget omdannet udvendig, hvor baade den bevarede Vestkarm og den afhuggede Østkarm nu dækkes af Piller, der er opsat samtidig med Vaabenhuset. Norddøren, der har brudt Sokkelen, hvis Profil er ført omkring Foden af Karmene, er stærkt forstyrret, kun Østkarmen spores som en o. 2,20 m høj Lodfuge, men den ydre Dørbredde (115 cm) kan maales i Overkanten af Sokkelen. Den lige, o. 175 cm lange Overligger er nu indsat i Murens underste Skifte, det vandret afdækkede Inderparti ses som Vægblænding. — I Syd- og Vestmuren sidder et Par Kvadre med Stenhuggerfelter, det ene aflangt firkantet, med Fals i tre af Hjørnerne og en Fordybning i Bunden, det andet med kompliceret, aftrappet Omrids (Fig. 8). Højt over Norddøren ses en Kvader med langt, tresidet Stenhuggerfelt ved den nederste Rand. Øst for Vaabenhuset laa 1878 en †Kvader (Fig. 9), i hvilken der var indristet en Triskele[6] (Engelhardt); den er sikkert forsvundet (eller vendt) samme Aar, da Fortovet omkring Kirken blev omlagt (Synsprotokol).

I det *Indre* har Apsiden, hvis Hvælv er fornyet, buklede Kampestensvægge. Apsisbuen hviler paa kvadersatte Vanger, hvis Sokkelprofiler (Rundstav under

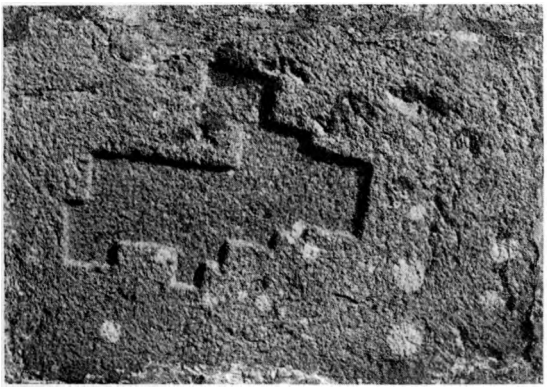

E. M.1939

Fig. 8. V.-Vanned. Stenhuggerfelt i Skibets Vestende (S. 270). Sml. ogsaa Fig. 2 S. 9.

Fig. 9. V.-Vanned. †Kvader med indhugget Triskele (S. 270). Efter Tegning af Martin Borch 1878.

Hulkant, Fig. 7) nu kun er synlige paa Stenenes Vestender; Buens Kragsten, der er samlede af flere Kvadre, har spinkle Profiler, fladt Hulled mellem Skraakant, eller maaske snarere delvis pudsdækket Rundstav (Fig. 7) og Fals, kun omkringløbende paa søndre Kragbaand. Langhusets Østparti er nu markeret som Kor, idet der mellem det og Vestpartiet er indbygget en Triumfmur med Korbue. I sin nuværende Form er den et senere Flikværk, men det bevarede Nordvindues Plads tyder paa, at der oprindelig har været en lignende Deling af Langhusets Indre, og i Korbuevangerne, der synes at være af raa Kamp, er der brugt romanske Kvadre, idet de har kvadersatte Hjørner og mod Sædvane to Sæt Kragbaand over hinanden, sammenstykket af meget uensartet Kvadermateriale. Det ene Sæt sidder normalt, i Vederlagshøjde, det andet 58 cm længere nede, kun 130 cm over Sokkelen. Det nederste Kragbaand mod Nord bestaar af to Sten med forskellig Profil, den østre dybt hulkantet, endende med en raa, stærkt fremspringende Klump mod Øst, den vestre med Hulkant under Fals mod Syd, men mod Vest med Profil svarende til Apsiskragbaandenes; af Profilen fremgaar, at Stenen oprindelig har siddet som Kragbaand over en falset Vange (Fig. 4). De to Sten, der udgør det tilsvarende, lavtsiddende Kragbaand paa søndre Korbuevange, har begge stor Hulkant afsluttet med Fals forneden. Den østre Kvaders Endeflade er glat; over den vestres Profil, der fortsætter et kort Stykke om paa Vestsiden, er der indristet en svag Linie. Af det øvre Sæt Kragbaand er Østkvaderen i det nordre skraakantet med store Kløvhuller i Overkanten, Vestkvaderen hulkantet (Fig. 3), begges Profil fortsætter omkring Vangehjørnerne. Det tilsvarende søndre Kragbaands to Profilkvadre er helt forskellige, den østre har en stor Hulkant, den vestre (Fig. 5) Karnisprofil, delvis pudsdækket forneden, afsluttet med en Platte foroven; begge Profiler er omkringløbende[7]. Om de mange, overtallige Kragstenskvadre oprindelig har været anbragt anderledes i Bygningen, kan

ikke klares uden større Afhugninger; det er muligt, at de stammer fra en anden Kirke. Selve det fladt rundede Bueslag[8] er indtil o. 150 cm over de øverste Kragbaand muret af Munkesten, Toppen af smaa, gule Sten (sml. ndf.). Over Loftet er Triumfmuren uregelmæssigt vandret afsluttet, og man ser her, at den er bygget af meget blandet Materiale, Rullesten, Flint og Munkestensbrokker.

Ændringer og Tilføjelser. Formodentlig har Triumfmuren med Korbuen faaet sin nuværende Form ved en sengotisk Ombygning (sml. Kalkmalerier S. 273). Baade det kuppelagtige Apsishvælv, der firdeles af tre Halvstens Ribber, og det seksdelte Korhvælv, som i Nord og Syd hviler paa meget brede Skjoldbuer, er ommuret 1865 med smaa, gule Sten (Synsprotokol). Hvælvingerne har dog bevaret deres sengotiske Præg; foruden i Korbuestikket ses endnu gule Munkesten i Apsidens Overvægge.

Vaabenhuset foran Syddøren, af smaa, gule Sten, er opført 1833 (Synsprotokol), Gavlens og Langsidernes Rundbuefriser samt Syddør og Østvindue stammer dog fra en Istandsættelse efter 1878. Om det tidligere †*Vaabenhus,* der iflg. Synsforretningen 1833 var af Bindingsværk, hedder det 1719: »Vaabenhuset af ny opbygget og muret, Tegltækket derover med Tagsten og Lægtning derunder overalt lagt og af ny skielnet«[4]. 1905 blev en *Klokkekam* rejst over Toppen af Skibets Vestgavl (Synsprotokol); den er af smaa, røde Mursten, afdækket med Bly og kronet af et jernstøbt Hjulkors. Tidligere hang Klokken i en fritstaaende Træstabel[9] af Strandingstømmer paa Kirkegaarden Sydvest for Vaabenhuset; dens Plads angives af to endnu liggende Stolpesten, som begge er romanske Kvadre, den vestre en krum Apsissten med indhugget Aarstal 1822.

1687 udførte Chr. Christensen Murmester, Nors, en større Reparation af Kirkens Vestgavl, idet Partiet »fra øverst til midtpaa«, som var af Mursten og ganske raaddent, blev udhugget og erstattet med 400 Sten, der for en Del blev optaget i Mandfolkestolene. Endvidere istandsattes det nordøstre Hjørne af Hvælvingen over Alteret, som var saa brøstfældig, at man kunde se igennem den. 1833—34 omsattes det halve af Kirkens søndre Langmur; 1842 omgjordes dens fem Vinduer (Rgsk.).

Bygningen staar med blanke Granitkvadre, hvidkalket Tagskægstribe og hvidkalkede Murstenspartier. Langhusets østre Taggavl er helt, den vestre delvis fornyet med smaa Mursten. Vinduerne har tidligere alle haft samme Karakter som Apsidens nuværende, der er fladbuet, med Træ-Karm; nu har Langhusets Vinduer ny-romanske Kvaderindfatninger og blyindfattede Ruder. Apsidens Tagværk har enkelte gamle Fag af Eg, men er ellers, som Kirkens øvrige Tagtømmer nyt, af Fyr. Hele Kirken er blytækket; i det Indre har Langhusets vestre Del Bjælkeloft.

KALKMALERIER

I Korbuen paa Partierne mellem de to Sæt Kragbaand og paa Buestikkets nederste munkestensmurede Dele fremdroges i 1923 sparsomme Rester af en kalkmalet Dekoration fra o. 1550—75, paa berappet og afkostet Bund: Rankeslyng af sengotisk Type i Korbuen, med smaa, tykke Bladknopper skydende ud til hver Side fra Hovedstænglerne, malet i gult og rødbrunt (Gulokker og Brændtokker). Uden paa denne Dekoration var der et enkelt Hvidtelag, og paa dette sad Levninger af ganske lignende Slyngninger, men udelukkende malet i sort, maaske en Sørgedekoration. Mellem Kragbaandene paa den søndre Vange afdækkedes brede, i Gulokker farvede, slyngede Skriftbaand, paa hvilke skimtedes meget sparsomme Rester af en ulæselig Versalindskrift, ligeledes malet med sort[10]. I 1920'erne blev hele Buen nydekoreret (sml. Fig. 10) af Johs. Th. Madsen med Benyttelse af de fremdragne Rester og nye 1 atinske Indskrifter malet i Indskriftbaandene.

INVENTAR

Alterbord (Fig. 11), romansk, af Granit, bestaaende af tre Sten, en høj og bred Skraakantsokkel, en terningformet Pille og en Bordplade, 160 x 112,5 x o. 35 cm, der forneden gennem to Skraakantled slutter sig til Bærepillen; dennes Forside er prydet med en indhugget Cirkel, hvorfra spinkle Rundstave udgaar til Hjørnerne, Sydsiden med et, ligeledes indhugget, Halvcirkelsegment. Omtrent midt i Bordpladen er en nu tom *Helgengrav* af sædvanlig aftrappet Form, selve Graven 6,5 x 5 cm og o. 2,5 cm dyb, det øvre Rum 16 x 13 cm. Graven dækkes af en næppe oprindelig Kalkstensflise, 10 x 9,5 x 1 cm.

†*Alterklæder.* 1) 1701 skænkede Sognefolkene et rødt Skarlagens Omhæng om Alteret med tre Rader ægte Guld- og Sølvkniplinger og Silkefrynser (Rgsk.).

2) 1829. Af sort Merino [fint Uldstof] med Kors af Sølvgalloner, Aarstallet 1829 og kantet med hvide Bomuldsfrynser (Synsprotokol).

Altertavlen er fra 1882, af Eg, formet som en Rundbue over arkadesmykket Sokkel, udført af Snedker Skaarup, Tisted, efter Tegning af Arkitekt F. Uldall; i Buen et Krucifiks, skaaret i romansk Stil af Billedhugger Fjeldskov.

Den tidligere *Altertavle,* som nu er splittet, var af lutheransk Fløjtype fra o. 1600, ommalet 1746 og 1772. I Tisted Museum opbevares de tre *Malerifelter. Midtbilledet, som er meget medtaget, forestiller Nadveren; Nordfløjen, som har bevaret sin oprindelige Profilramme, indeholder en Krucifiksgruppe, Sydfløjens Billede viser Himmelfarten. Under de to Fløjmalerier er der Indskrifter, til Nord: »Den(n)e Alter Tavle er ved Sogne Præstens Sal. Hr. Provst Ribers Bekostning repareret Ao 1746«, og til Syd: »Men nu paa nye ziret og

bekostet med Forgylning og Mahlning af hans Welæd. . Enke Provstinde Riber née de Søltoft Ao 1772« (sml. Epitaf S. 281). Krucifiksmaleriet, der er meget plumpt og middelmaadigt med Sidefigurer i lille Format, under Kristi Fødder, dækker over to ældre Lag, en Mosesfigur, formentlig fra 1746 og inderst Skrift paa sort Bund, vistnok oprindelig. Paa Kirkeloftet henligger Tavlens Fodstykke, af Fyr, med to Fyldinger adskilt af Postamentfremspring; til hver Side har der været endnu en Fylding, men disse er nu delvis afsavede i Konturer, saaledes at de danner Postamentvinger. I Fyldingerne var nu helt afskallet, gul Kursiv paa sort: »Denne Altertavle er ved Sogne-Præstens sl. Peder Knudssøn Ribers Bekostning renove.. . 1746 efter hans og sl. Hus[trus] Christina Hiortbergs gudelige . . .«. Endvidere findes sammesteds en 2,55 m lang Gesimsprofil med een lille Trekantgavl, der kantes af senere tilføjede, udsavede Vinger, under hvis Egetræsaadring skimtes Barokornamenter. 1922 fandtes desuden paa Kirkeloftet et Par Sidevinger, der under Aadring havde graat i graat malede Ornamenter.

Altersølv. Kalk fra 1841 (Kaldsbog), 19,5 cm høj med rund Fod, der kantes af riflet Bort, fladtrykt, riflet Knop og udsvajende Bæger, forneden med smalle Bægerblade. Paa Fodranden indprikket: »Vog 25 Lod ½ Qvt«; Mestermærke for Brinck, Tisted. Den tidligere †*Kalk* var foræret 1673 af Mikkel Langballe til Nebel[11]. *Disk* fra 1644, med graveret Cirkelkors flankeret af Bogstaverne A L og Alliancevaaben for Harbou og Lunov med Aarstallet 1644 samt Bogstaverne M H B[12] og A L, henvisende til Niels Harbou til Nebel (død 1649) og Hustru Anne Lauridsdatter Lunov (død 1667); Mestermærke B L (over Stjerne); 1692 blev Disken forøget med 4 Lod (Rgsk.); hvis Mestermærket er samtidigt med denne Forøgelse, kan det være for Aalborgguldsmeden Børge Mathiessen Lemmick (Olrik 495). *Oblatæske* af Tin, anskaffet 1862 (Synsprotokol), cylinderformet, med indridsede, koncentriske Cirkler i Bunden.

Sygekalk fra 1784, 12 cm høj, i drejet Træhylster; den har rund Fod, Cylinderskaft, stor, midtdelt Knop af ovalt Tværsnit og lavt Bæger; Mestermærke P K. *Disk* med samme Stempel. †*Sølv flaske* med Aarstallet 1784, nævnt 1862 (Synsprotokol).

Alterstager (Fig. 12) fra 1577, 28 cm høje, med lav, klokkeagtig Fod og to svagt fremtrædende Skaftringe, lidt forskelligt profilerede. Den ene Stage har paa Foden tre Huller til nu forsvundne Ben; paa dennes Fod graverede Versaler om Vaabenskjold: »Niels Krabe 1577«.

†*Messehageler.* 1) Af sort Fløjl med Guldkniplingskors og -kant, nævnt som ny 1690 (Rgsk.).

2) Af sort Fløjl med Sølvgalloner, nævnt 1862 (Synsprotokol).

Alterskranke fra 1868 (Synsprotokol), med glatte, paa Midten udbugede, drejede Søjler og kraftigt profileret Overliste. Den tidligere †*Alterskranke* var

Fig. 10. V.-Vanned. Indre, set mod Vest.

skænket af Sognefolkene 1717 (Rgsk.) og gik (1862) tværs over Korgulvet (Synsprotokol).

Font (sml. Fig. 10), romansk, af Granit, af Tybo-Type; Kummen, Tvm. 76 cm, hvis Sider er næsten lodrette, har den sædvanlige halvattiske Mundingsprofil og forneden Bægerblade i Relief samt cementfyldt Midtafløb; den ligeledes normale Fod har høje, meget skarpe Hjørneknopper. Kummen, der er af lyserød Granit, er stærkt opbanet, Foden, af rustrød Granit, har delvis bevaret sin oprindelige Overflade. 1862 var den hvidkalket med sorte Kanter (Synsprotokol). *Fontelaag,* glat, med stor Midtknop. Tidligere har der været en †*Fontehimmel,* thi ifølge Synsprotokollen fandtes endnu 1862 »en Trisse eller Blok« anbragt i Muren over Fonten, beregnet til at hejse Himmelen op og ned.

Fad af Kobber, 59 cm i Tvm., med graveret Skriveskrift: »Vester-Vandet Kirkes A. 1712«.

†*Kande* af Mangut [stærkt blyblandet Tin], paa 2 Potter, uden Laag, forærredes 1717 af Sognefolkene (Rgsk.).

†*Korgitter.* Et nyt Sprinkelværk for Koret med Panel af Fyrrefjæl og, oven og neden, drejede Piller af Esk, anstrøget og stafferet, skænkedes 1717 af Sognefolkene (Rgsk.). Endnu 1922 henlaa Rester paa Kirkeloftet; i de nedre

Fyldinger havde Dørene Malerier af Moses og Aron; disse omtales af Præsten i Synsprotokollen 1862 saaledes: »Formedelst Fyldingens ringe Udstrækning opad, svarer Personernes Højde slet ikke til deres Drøjde«.

Korbuekrucifiks (Fig. 13—14), sengotisk, fra o. 1400—50; Figuren, 138 cm høj, har svagt hældende Hoved med tovsnoet Tornekrone, i hvis tomme Huller der tidligere sad Træpigge; Haar og Skæg er uden Detailler, Øjnene lukkede og Mundvigene ret stærkt neddragne. Armene er strakte, svagt buede, Brystkassen, men ikke Ribbenene, markeret, vandret Spydsaar. Lændeklædet, der har Sløjfer til begge Sider, lader en Del af højre Laar frit og naar skraat ned til venstre Knæ; Skinnebenene er skarpe, Fødderne stærkt krydslagte. Det meget store, uprofilerede Korstræ har Glorieskive, firkantede Endeplader med runde, konkave, nu tomme Evangelistfelter, og hulede, halvrunde Skiver langs Kanterne. Før en Istandsættelse 1925[13] var Træet flere Steder medtaget af Raaddenskab, Stykker af Figuren manglede, bl. a. højre Haand, og Korset var flere Steder gennemskaaret af Savsnit, der syntes at vise, at det havde været kasseret til Brændsel, ligesom en Del af de hulede Skiver manglede. Baade Figur og Korstræ var dækket af tre til fire Lag Maling, af hvilke det ældste, fra 1700'erne, lagdes til Grund for Stafferingen; Figuren er blegt kødfarvet, med grøn Tornekrone og blaat Lændeklæde, Korstræet gulbrunt med blaa Glorieskive og røde, sortspættede Evangelistfelter, det øvre dog blaat; Skiverne langs Korsets Kanter graa. Krucifikset, der endnu 1862 hang midt over Korgitteret, er nu anbragt paa Skibets Sydside.

Prædikestolen (sml. Fig. 10), i Barok, fra 1690, »foræret af de gode Mænd Peder Bendixen i V.-Vandet og Povl Olufsen ved Klitmøller« (Rgsk.), svarer nøje til Hunstrup og er fra samme lokale Værksted som den tidligere Altertavle i Hillerslev (S. 300). De fire Storfelter har Bueslag med gennembrudte Barokslyng i Pilastre og Buer; paa Hjørnerne staar snoede Søjlepar med enkle Bladkapitæler. De vandret gennemløbende Lister er flammede og har gennembrudte Ornamenter øverst paa Postamentet og paa Kronlisten, de sidstnævnte iblandet Tulipanblomster. Under to af Hjørnerne er bevaret kvastagtige Nedhæng, mens det udsavede Hængeværk er fornyet i Fyr. Lille, noget afkortet Kræmmerhusbaldakin med Hængeknop og Volutbøjler. Ny Opgang. Den samtidige Himmel har paa Undersiden en rund Midtroset med gennembrudt Barokranke, hvorfra udstraaler forskelligt profilerede Lister. Kuglespir staar over Hjørnerne; Topstykker og Nedhæng samt Duen er nyere. I Storfelterne er malede Lændestykker af Evangelisterne uden Tegn, men med Bøger. I Smalfelterne moderne Skriveskrift: Luc. 11,28 samt Evangelistnavnene; ældre Kursiv skimtes herunder. Stol og Himmel iøvrigt egemalet, Søjleskafterne hvide. 1694 malede Christen Sørensen af Ringkøbing et Gardin om Prædikestolen (Rgsk.).

Fig. 11. V.-Vanned. Alterbord (S. 273).

Stolestaderne er fra nyere Tid; hist og her er bevaret Panelstykker med Renaissanceprofiler. Indgangspanelet fra o. 1700 har kraftigt fremspringende Rammelister omkring Spejlene, hvorimellem smalle Fyldinger, der foroven og forneden afsluttes af smaa Bueslag. I Præstestolen staar en Trekantgavl fra de tidligere Renaissancestader, med Æggestav langs Kanterne og i Gavlfeltet symmetriske Akantusblade mellem to Karvesnitrosetter.

†*Bispestol.* 1687 fik Jens Snedker i Tisted Betaling for en Stol »til hans Højærværdighed at opsætte, som ellers ingen bekvem Sæde hertil fandtes« (Rgsk.).

†*Skriftestol.* I Regnskabet for 1697 noteres: Solgt en lille, gammel Dør med Laas og Hængsel paa det lille Sprinkelværk, hvorinden i forrige Tider er holdt Skriftemaal og nu efter Ordre afskaffet.

Præstestol (sml. Fig. 10) fra o. 1750, skabsformet, med 2x3 rektangulære Felter, de tre øvre aabne med Gitterværk i de øvre Hjørner. Over den fremspringende Gesimsliste staar Trekantgavle mellem udsavede Volutter og drejede Spir. Døren, hvis Inderside nu er vendt udad, har forneden en Retkantfylding, mens det øvre, aabne Felt oventil afsluttes med et lille Bueslag. I Fyldingerne er smaa, naive Malerier af pietistisk Indhold, omgivet af spinkel Baandakantus-Ornamentik: 1) et Menneske knælende foran Lovens Tavler, der rækkes ned af en fra en Sky udgaaende Arm, 2) Marie Magdalene knælende ved Foden af Korset med den korsfæstede, 3) en Hjort med udrakt Tunge foran en Klippe med udstrømmende Vand, og over Hjorten et vinget Hjerte. Oven over Fyldingerne staar de til Malerierne hørende Skriftsteder med Fraktur: Rom. 3,20, 1. Cor. 2,2 og Psalm. 42,2; i Gesimsfrisen Jak. 5,16. Paa Rammestykkerne mellem »Vinduerne« er der Baandakantus med smaa Midt-

E. M. 1936

Fig. 12. V.-Vanned. Alterstage 1577 (S. 274).

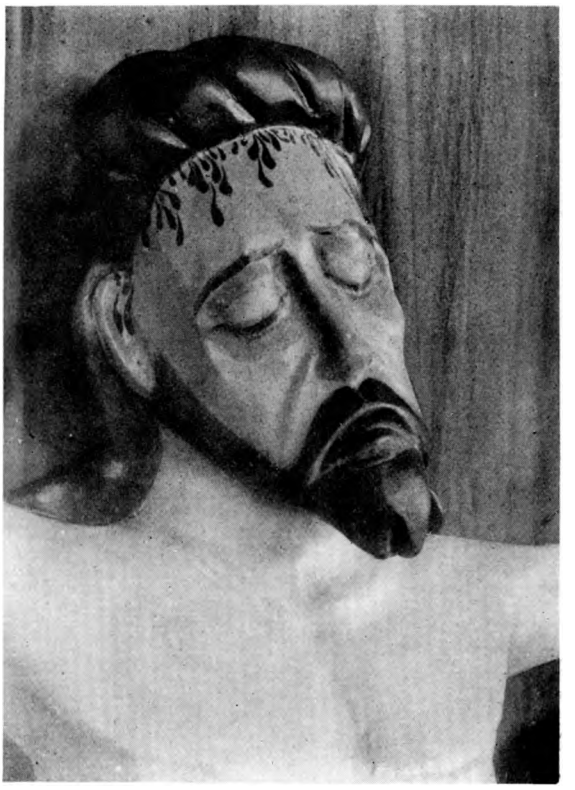

Peter Kr. Andersen 1925

Fig. 13. V.-Vanned. Detail af Korbuekrucifiks (S. 276).

felter, hvori læses: »Til Guds Huses Ziir reist af Kirchens eyere«. Paa Dørens oprindelige Yderside: en knælende Synder, fra hvis Mund udgaar Ordene: »Gud vær mig Synder naadig«, mens en fra en Sky udgaaende Haand lægges paa hans Hoved; over Billedet Math. 9,2 og Joh. 8,11. Paa den oprindelige Inderside: Kristus med udbredte Arme og over ham Duen med Oliegrenen, og over Feltet Math. 11,28. Rammeværket er blaamalet med røde Streger og hvidgule Enkeltheder. Stolen staar i Korets Nordvesthjørne.

Degnestolen, der er samtidig med Præstestolen, har paa Forsiden tre rektangulære Fyldinger med Malerier af samme Haand: 1) basunblæsende Engel; fra Basunen udgaar »Halleluja«, 2) aaben Bog, holdt af en fra en Sky udgaaende Haand, med Tekst: »Taler Hverandre til med Psalmer og Lovsange, og aandelige Viiser; synger og leger for Herren i eders Hjerter Eps [ɔ: Epheser] 5,19«,
3) basunblæsende Engel; fra Basunen udgaar »Lover Herren«. Staffering som Præstestolen. I Korets Sydvesthjørne.

Ur (Fig. 15) fra 1754, med snedkret Kasse, af almindelig Standertype, men o. 4,00 m højt. Døren til Lodderne har forkrøppet Rammeværk, Glasdøren

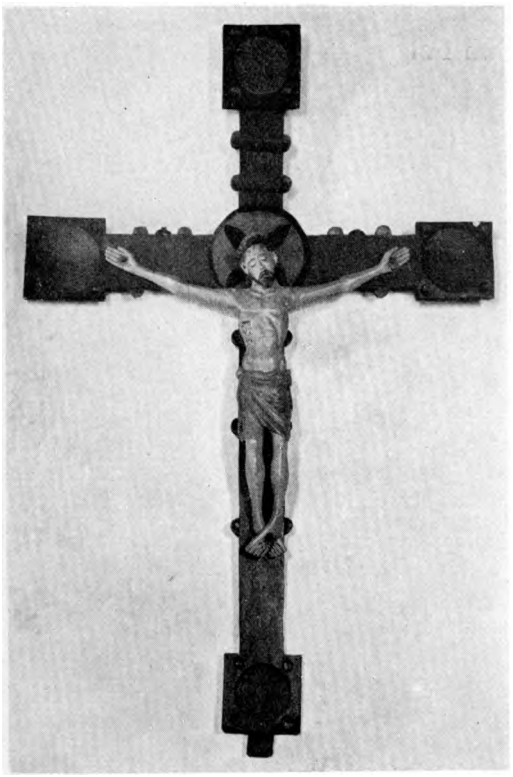

E. M. 1936

Fig. 14. V.-Vanned. Korbuekrucifiks (S. 276).

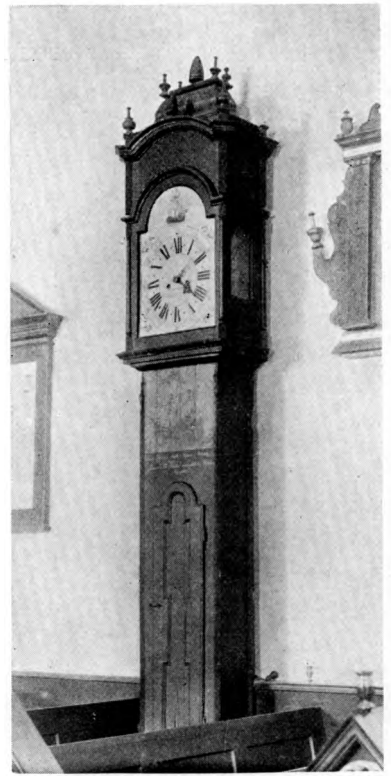

C. A.J. 1923

Fig. 15. V.-Vanned. Ur 1754, tilhøjre en Del af »Viserens« Ramme (S. 278).

foran Skiven er foroven rundbuet, og Kassen krones af en tagagtig Overbygning med drejede Smaaspir. Paa den hvidmalede Skive ses et tomastet Skib og Urmagernavnet: »Anders Christensen Heede 1754«. Kassen er blaamalet med brogede Dekorationer, Smaablomster og hvid Skriveskrift; over Døren et tomastet Skib, »Concordia« og herunder: »Giv Lykke i tide Naar Klokken slaaer, At Skibet maa glide og Lykkelig gaae«. I Frisefeltet paa en Dannebrogsfane: »Til Guds Ære og Menighedens Anvendelse bekosted af de Vel Fornemme Schippere og Schude Eiere ved Klitmøller og her i Sognet Anno 1754«. Uret, der ifølge Synsprotokollen 1862 stod ved den søndre Side af Kordøren, men siden 1895 har haft Plads paa Skibets Nordvæg, blev opmalet 1849 (Kaldsbog).

Ved Siden af Uret hænger en *Tavle,* hvis Firkantfelt har profilerede, vandrette Led, Pilastre, udsavede Vinger (sml. Fig. 15) og Topstykke; i dette sidste læses med hvid Skriveskrift: »Wiisere Til Wercket«; i det egentlige Skriftfelt er hvid Kursiv: »Til u-forglemmelig Æreminde For de velfornem(m)e og Goddædige Schip[re] og Schude-Eiere, Som haver bekostet og givet den her

hos staaende uhr-verch til Guds Ære og Meenighedens tieniste, er denne Tavle opsat, og deres Navne derpaa tegnede som Følger: 1) Schipper Peder Ienssøn Broe, Rhedere seigr Oluf Povelsøn Drasbech, Anders Ienssøn Broe, og Christen Olufsøn ved Broe. 2) Schipr velbemelte Christen Olufsøn Drasbech og Rhedr Povel Olufsøn. 3) Schip1- Peder Andersøn Kold, alleene. 4) Schipr Christen Christensøn Drasbech og Rhedr Christen Anderssøn. 5) Schipr Christen Anderssøn Møll., Rhedr Anders Christ. Møll. og Iens Frost. 6) Schipr Christen Brandi, den yngre, Rhedr Anders Mortensøn Frost velbemte Anders Møll. og Peder Christenssøn Brandi. 7) Schip1- Povel Brandi, Rhedr Niels Schindrup, Christ. Pederssøn Broe og Peder Krog. 8) Schipr velbemte Peder Krog; Rhedr Peder Fuglsang, velbemte Anders Frost, Christen Christenssøn Krog. 9) Schipr Morten Anderssøn Søe, Rhedr Anders Pederssøn Søe, Christen Christenssøn Bloch, Peder And. Søe. Glemmer iche at giøre vel og Meddeele, thi saadanne Olfere behage Gud vel Eb. 13,16«. Blaamalet, som Uret, med røde Linjer langs Listerne og en Del Marmorering. Ophængt paa Skibets Nordvæg ved Siden af Uret.

Pulpitur i Vest (sml. Fig. 10) med malet Aarstal 1694, inddelt i 9 Felter med stærkt fremspringende Rammelister, hvorimellem smalle Fyldinger, foroven og forneden afsluttede med Tvillingbuer, der adskilles af en flammeagtigt udsvajet Konsol. Storfelterne har Bueslag med udsavede Pilastre og Listekapitæler. Pulpituret hviler paa slanke, drejede Søjler, hvis øverste Del er dannet af et kort og et langt Balusterled. 1694 stafferedes Pulpiturerne af Christen Sørensen af Ringkøbing (Rgsk.): I de to yderste og det midterste Felt en Præsterække med hvidmalet Kursiv, iøvrigt Malerier, direkte paa Træet, fra Syd 1) Landskab, 2) Moses, 3) Landskab, 4) Landskab med By i Baggrunden, 5) Aron, 6) Landskab. I øvre og nedre Smalfelter hvid Fraktur: Psalm. 84, Rom. 10,15, Prov. 3,7. Psalm. 51,19 samt Aarstallet 1694, hvorunder med diminutive Versaler Malersignaturen C C S. Rammeværket er marmoreret, Fyldingerne rødmalede.

†*Pulpitur* paa Nordsiden, meget stort og saa bredt, at det ragede ud over Midtergangen; 1865 blev det gjort smallere og kortere; det fjernedes 1895 (Synsprotokol).

**Maleri,* paa Lærred, 115 x 85 cm, Korsfæstelsen, hang 1862 ved Siden af Krucifikset; paa Rammen var en Indskrift: »Creesten Olesen Drax Beek — Bergette Peders Datter Drax Beek Ao 1781«. Det stærkt medtagne Lærred er nu i Nationalmuseet.

Lysekroner. *1) 1552, af Ung-Renaissance-Type, med seks Lysearme, hvis Bøjler forneden ender i fiskeagtige Hoveder, der gaber over et Menneske (Jonas). Topfiguren er en romersk Kriger, hvis venstre Haand samt Vaabnet, han har holdt i højre, nu mangler; paa Ryggen er graveret Aarstallet 1552

under et Bomærke. Skaftet ender forneden i et Løvehoved med Ring. Kronen blev 1882 afgivet til Nationalmuseet, der som Vederlag lod ophænge en Kopi i Kirkens Kor.

2) 1744, med otte Lysearme, der ender i Menneskehoveder, og over dem seks Prydbøjler med samme Afslutning; Topfiguren er en flakt Ørn. Paa Hængekuglen graverede Versaler: »Til Guds Huuses Prydelse og Guds Huusegnes Afmindelse givet og ophængt over vel ædle og høyfornemme, nu salige Seigr Berthel Langballe og Madme Bodil-Marie Stampe, deres Grav og Hvile-Sted, som levede og døde her paa Nebbel An° 1744, af deres efterladte høytsørgende Børn og Arvinger« samt opbyggeligt Vers og: »Bertel Michelsen Langballe 1744, Bodelmarie Hendrichsdatter Stampe 1744, B M S C L B L C L C M L[14]. Udstuchen af A. Baun«. I Skibet.

Kirkeskib, Flora, fregatrigget, fra o. 1800.

Klokke 1469, muligvis af Klokkestøberen Klaves. Minuskler i to Linjer: »A. D. mcccclxix; campa pertinet ecc(lesi)e b(ea)ti Nicolai in Vestervandvid(!). Maria mater, Iohannes Torkilli plebanus, Nicolavs Pauli et Nicolavs Iohannis tvtores« (»I Herrens Aar 1469; Klokken tilhører Sankt Nicolai Kirke i Vester-Vandet. Maria Moder, Jens Torkildsøn Sognepræst, Niels Povlsen og Niels Jensen Kirkeværger«). Indskriften indledes med en Blomst, Minusklerne er afrundede og gjort af Voks i Forme. Tvm. 84 cm (Uldall 295).

GRAVMINDER

Epitaf fra o. 1765, over Peder Knudsen Riber, Provst, og to Hustruer. Den firkantede Trætavle, hvis Ramme har profileret Fod- og Gesimsliste og glatte Pilastre, flankeres af Vinger med udsavet Rankeværk og krones af en udsvejfet Gavl med et ovalt Spir endende i en Kogle. I det ovale Felt Kursiv: »Et Tegn over Rachels Grav« indrammet af Rokokobort; i Topstykket Kartouche med sammenslynget Monogram A C H. I Skriftfeltet Kursiv over Madame Appolonia Christina Hiortberg, Hr. Peder Knudsen Riber, Sogne Præst for Wester og Øster Wandet Meenigheder Hans hierteelskelige Hustrue, föd udi Bergen udi Norge af ærværdige og hæderlige Forældre den 22. Sept. Ao 1707, død her i Aggerholm Præstegaard den 5. Nov. 1745 efter 11 Aars Egteforeening og sit 10. Barns smertelige Forløsning i sin Alders 39. Aar og henlagt til Hvile self 9de med 7 Børn ved Siden og sin sidste fødde Søn i Armen«. Ovenmeldte nu salige Hr. Peder Knudsen Riber, født i Thisted 3. Sept. 1707, indtraadte i andet Ægteskab med nu efterlevende Enkeprovstinde Petronelle Kierstine sal. Pouelsøns 6. Aug. 1754, døde her i Agerholm Præstegaard 12. Nov. 1765 i sin Alders 58. Aar, efter at han med Berømmelse som Præst i 29 Aar og Provst i 2 Aar havde ført sit Embede. »Den sal. Mands

sidste egte Fælle Encke Provstinde Petronelle Kierstine née de Søltoft« er barnefødt i Nørre-Snede Præstegaard 22. April 1715 og døde her paa Nebbel Sædegaard <29. Dec.> 17<90> i sin Alders <76.> Aar. Herefter Vers, hvor de døde beder om, at deres Ben ej maa blive omkast og deres Støv ej omstrøet. Topstykkerne er sortmalede med hvide Rokokoornamenter, Pilastre, Gesims- og Underliste blaa- og graamarmorerede, Vingerne sortmarmorerede. Paa Korets Nordvæg.

†*Epitaf.* »Over Kjeld Krabbe har der før været et Epitaphium, som er fortæret af Ælde«[15].

Gravsten. 1) (Fig. 16) 1576. Kjeld Krabbe. »Wnder thene Stien leger begraffven erlig oc welbordig Mand Kiell Krabe til Nebbel, som døde Aar 1550 the(n) 5. Dag Maii, med sin kiere Høstru, erlig oc welbordige Frwe Fru Susanne Løckis Dather, som døde □ med jen af begis dieris Børn, Iacop Krabbe. Gud gifve the(n)nom med alle Christen en ereful Upstandelsze pa de(n) øderte(!) Dag«[16]. Gotlandsk Kalksten, 203 x 149 cm; fordybede Versaler i Fodfeltet under Figurerne. Manden i Rustning med Sværd, Stridshammer og ved Fødderne Hjelm, Hustruen i stiv Enkedragt og ved Faderens højre Side den lille Søn staaende i Bedestilling, af Højde knap saa stor som Hjelmen. Figurerne indrammes af en Arkade med profilerede, kølbuesvungne, forneden vinkelbrudte Tvillingbuer, der bæres af Pilastre med joniske Kapitæler. Paa en Midtkonsol er i Relief hugget 1576 over et sammenskrevet IHS (Jesusmonogram). Mellem Bueslagene ses Ægteparrets hjelmede Vaaben og fordybede Versaler KKF (Kjeld Krabbes Fædrene) og S L F (Susanne Lykkes Fædrene); de øvrige 2x7 Anevaaben i symmetriske Skjolde er placeret paa de vandret delte Pilastre, der nærmest under Kapitælerne har et Jesusmonogram. Arkaden er kombineret med Hjørnecirkler, hvori Evangelistsymboler. Typisk Arbejde fra det store, nørrejyske Gravstensværksted, ledet af Gert van Groningen i Aarhus. Stenen, der 1862 laa ved den nordre Side af Alteret, er nu indsat i Apsidens Nordvæg under en muret, fladbuet Portal med kannelerede Pilastre (sml. Begravelse S. 284).

2) (Fig. 17) o. 1625; den oprindelige Indskrift er bortslebet og erstattet af en nyere, hvis nu udslidte, fordybede Versaler over Provst Nicolai Eeg [død 1812] og Hustru A. B. Schurman, endnu delvis læses paa Martin Borchs Tegning fra 1878. Hvidgraa Kalksten, 204 x 145 cm. Midtpartiet er vandret delt i et nedre Felt til Gravskriften og et øvre, der indeholder fire Bueslag, to og to over hinanden; i de to nederste Korsfæstelsen og Gravlæggelsen, i de øverste Opstandelsen og Himmelfarten. Langs Stenens Sider Lidelsessymbolerne ophængt i Baand, og i Hjørnerne Cirkler med siddende Evangelister (sml. Vigsø Gravsten Nr. 1 S. 243). Paa et muret Underlag, Syd for Skibet.

E. M.1936

Fig. 16. V.-Vanned. Gravsten 1576 over Kjeld Krabbe, død 1550 (S. 282).

E. M.1940

Fig. 17. V.-Vanned. Gravsten fra o. 1625 med udslidt Indskrift (S. 282).

3) o. 1700—25. Indenfor et Kantbaand med reliefhugget Bladranke er et cirkelrundt, nu helt udslidt Skriftfelt i Laurbærbladramme, hvorover og -under tre Felter, det midterste en tom Kartouche, de yderste firkantede med Evangelisterne og deres Tegn. I Hjørnerne mellem disse og Skriftfeltet basunblæsende Engle. Kalksten, 206 x 139 cm. Nordøst for Kirken (sml. † Gravsten S. 284).

4) o. 1711. Michel Michelsøn Langballe til Nebbel, fordum Amtsskriver over Thye og Morsøe, født i Aarhuus 25. Sept. 1642, død i Thye 11. April 1711 i sin Alders 69. Aar og Hustru Ane Mariche Bertelsdaatter, født i Assens i Fyen 14. Sept. 1649, død paa Nebbel 1699 i sin Alders 49. Aar efter 31 Aars Ægteskab (otte Sønner og tre Døtre). »Nu samlet er Der' Been i en Begravelse, Gud give dem igien en glad Opstandelse«; efter Gravskriften versificeret Bøn om Gravfred: ». . . Omkast os ey vor Hvilested, fordi vi ere døde, Men lad os sove her med Fred, til vi vor Jesum møde«. Rød- og grønflammet, gotlandsk Kalksten, 134 x 80 cm, med fordybet Kursiv i et ovalt Skriftfelt, der er anbragt under et Bueslag med Rankeornament, baaret af snoede Søjler; i Bueslagshjørnerne tulipanagtige Blomster, foroven langs Kanterne Rankeliste. Paa Triumfmurens Vestside, mod Syd.

5) o. 1775. Størstedelen af Stenens Overflade optages af et tomt Skriftfelt,

der foroven og forneden afsluttes af et lille Bueslag, i hvis Hjørner er store, fligede Blade. Norsk Marmor, 162 x 67 cm. Øst for Kirken.

6) o. 1834. Hansine Elisabeth Carstensen, født Lillelund, født i Brøndum Præstegaard 8. Sept. 1799, gift med Sognepræst for Vester og Østervandet Christian Brandt Carstensen, der døde 31. Marts 1821, død i Agerholm Præstegaard 1. Febr. 1834, Moder til tre Sønner og syv Døtre, af hvilke sidste tre modtager hende i Evigheden. Skriftsted: Salige ere de rene af Hjertet etc. Matth. 58. Norsk Marmor, 160 x 83 cm, med fordybet Skriveskrift, uden Ornamenter, men med Fals langs Kanterne. Sydøst for Kirken.

7) o. 1841. Skipper Peder Andersen Krogh, født i Klitmøller 5. Juni 1780, død samme Sted 20. Juni 1841, og Hustru Christiane Pedersdatter Møller, født i Klitmøller 27. Juni 1773, »døde der igjen« 26. April 1824; fem Børn, »den ene modtog dem i Evigheden«. Stenen er lagt af de efterlevende Børn og Svigerbørn. Sandsten, 197 x 130 cm. I Hjørnerne store Reliefrosetter, og imellem dem foroven Overflødighedshorn, forneden Urne flankeret af Le og nedadvendt Fakkel. Nord for Skibet.

8) 1800'erne. Helt overcementeret, tværdelt af en Midtlinje. 163 x 141 cm. Øst for Kirken.

(†)*Gravsten.* 1704 omtales den nye, udhuggede Ligsten, som for et Aar siden blev lagt paa Kirkegaarden over Peder Bendixen og Hustru (Rgsk.). Denne Sten er muligvis identisk med Nr. 3.

†*Begravelse.* 1704 omtales den Nebel tilhørende Begravelse (Rgsk.), sml. ogsaa Lysekrone 2; endnu 1862 nævnes den som en aaben Begravelse under Præstestolens Bræddegulv, tilhørende Nebel og Præstegaarden (Synsprotokol).

KILDER OG HENVISNINGER

Regnskaber 1687—1719, div. Aar, diverse Dokumenter 1781—1880 med Synsforretninger (LA. Viborg). Synsprotokol 1862—1924 (ved Embedet). — Museumsindberetninger af C. Engelhardt og M. Borch 1878, C. A. Jensen 1922, 1923, M. Mackeprang og E. Moltke 1936, Revideret af C. G. S. og E. M. 1939—40.

F. Uldall: De jydske Granitkirkers Alder, i Aarbøger. 1896. S. 242 (Plan, Alterbord). M. Mackeprang: Vore Landsbykirker. 1920. S. 34 f. (Plan). Chr. Heilskov: Ældre personalhistoriske Indskrifter fra Hillerslev Herred, i AarbThisted. 1912. S. 6 ff.

F. Uldall: Optegnelser om de danske Landsbykirker II. 1879. S. 159 (NM).

[1] Sml. AarbThisted. 1917. S. 8 f. [2] Fortegnelser over Danmarks Kirker o. 1630 og 1666 (RA). [3] Matriklen 1664 med Tilføjelser (RA). [4] Forklaring over Kgl. Majestæts beholdne Kirker 1720 (RA). [5] H. Storck: Jydske Granitkirker. 1903. S. 4, Pl.15 (Opmaaling af V. Koch 1891). [6] J. B. Løffler: Udsigt over Danmarks Kirkebygninger. 1583. S. 22, Fig. 19. Et Gnideaftryk findes i Nationalmuseet. [7] Apsis- og Korbuekragbaandene, der var overpudsede, afrensedes 1923. [8] Som Flise mellem nordre Vestlaages Piller ligger en hulhugget Buekvader, hvis Krumning dog synes for lille til at kunne stamme fra en Korbue. [9] Sml. Exterieurbillede i Trap V (4. Udg.) S. 353.

[10] Kalkmaleriberetning 1923 af C. A. Jensen og 1924 af Eigil Rothe. [11] Danske Atlas V, 445. [12] M Fejl for N. [13] Ved Maler Peter Kr. Andersen. [14] C. M. L. er sikkert Datteren Christine Marie Langballe, født 1720, død 1760, gift med Krigsraad Jens Pedersen Clementin til Nørtorp; de andre Navne er ikke identificeret; jfr. AarbThisted. 1912. S. 7. [15] Danske Atlas V, 445. [16] Sml. AarbThisted. 1917. S. 7 ff.

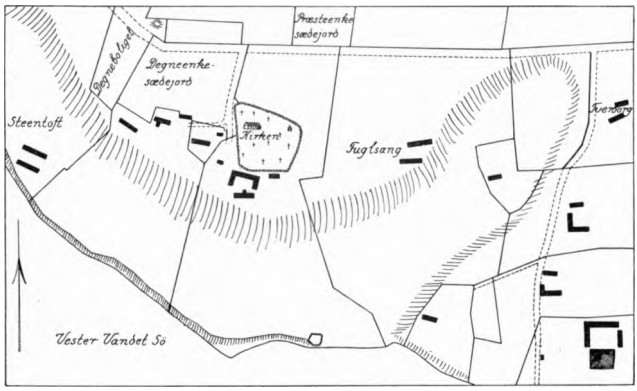

Fig. 18. Vester-Vanned 1813.